

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE

Fakulta agrobiológie
a potravinových zdrojov

Katedra pedológie
a geológie

doc. Ing. Vladimír Šimanský, PhD. a kol.

NÁVODY NA CVIČENIA Z PÔDOZNALECTVA

Nitra 2017

Vydala Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
vo Vydavateľstve SPU

Autori: doc. Ing. Vladimír Šimanský, PhD. (3,87 AH)
Katedra pedológie a geológie
FAPZ, SPU v Nitre

doc. Ing. Nora Polláková, PhD. (1,79 AH)
Katedra pedológie a geológie
FAPZ, SPU v Nitre

doc. Ing. Juraj Chlpík, PhD. (0,45 AH)
Katedra pedológie a geológie
FAPZ, SPU v Nitre

Mgr. Marek Kolenčík, PhD. (4,21 AH)
Katedra pedológie a geológie
FAPZ, SPU v Nitre

Recenzenti: doc. Ing. RNDr. Tomáš Tóth, PhD.
doc. RNDr. Ľubica Pospíšilová, CSc.

Táto publikácia bola realizovaná v rámci Projektu KEGA č. 014SPU-4/2016
s názvom „Modernizácia výučby Pôdoznavectva na SPU – Nitra“.

Schválil rektor Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre dňa 1. 3. 2017
ako návody na cvičenia pre študentov SPU.

© V. Šimanský, N. Polláková, J. Chlpík, M. Kolenčík, Nitra 2017

ISBN 978-80-552-1643-0

Zoznam skratiek a značiek

pH – vyjadruje pomenovanie pre „*pondus hydrogenia*“ alebo sila vodíka v vodnom prostredí.

Eh – označuje oxidačno-redukčný potenciál prostredia.

pT - v anglosaskej literatúre používané pomenovanie pre tlak a teplotu v prostredí - pressure and temperature.

rtg analýza – využíva röntgenovú difrakciu (rtg lúčov) na identifikáciu kryštalických látok.

VESTA program – skratka pre **V**isualization of **E**lectric and **S**tructural **A**nalysis program, ktorý je určený na modeláciu kryštalografickej mriežky a tvaru minerálov.

mld. – skratka pre miliardu.

mil. – skratka pre milión.

ČSM – čiastkový monitorovací systém.

ASP – agrochemické skúšanie pôd.

JSP – superfosfát jednoduchý.

DS – draselná soľ.

TTP+NPK3 – trvalo-trávny porast + 3. intenzita hnojenia vinohradov.

TTP+NPK1 – trvalo-trávny porast + 1. intenzita hnojenia vinohradov.

O – orba.

TTP – trvalo-trávny porast.

O+MH – maštalný hnoj zapracovaný jesennou orbou.

OL – organické látky.

AAS – atómová absorpčná spektrofotometria.

Zoznam obrázkov

Obr. 1. Mohsova stupnica tvrdosti, na ľavej strane sú vyjadrené stupne tvrdosti od 1 do 10 a na pravej strane sú znázornené línie určujúce relatívny stupeň tvrdosti (napr. nechtom možno rýpať do talku (mastenca) alebo halitu – kamennej soli) (Dávidová, 1999).	16
Obr. 2. Makroskopická fotografia síry, (Foto autor).	18
Obr. 3. Makroskopická fotografia pyritu (zhluku), (Foto autor).	19
Obr. 4. Makroskopická fotografia galenitu (sivej resp. striebristej farby), (Foto autor).	20
Obr. 5. 5a, 5b, 5c. Makroskopické obrázky halitu (v závislosti od prímiesí môže vykazovať rôznu farbu), (Foto autor).	21
Obr. 6. Makroskopická fotografia monokryštálu kremeňa (bezfarebná odroda kremeňa - krištál'), (Foto autor).	23
Obr. 7. Makroskopický obrázok hematitu - odroda spekularit (názov dostal podľa zrkadlového odrazu svetla na jeho povrchu), (Foto autor).	24
Obr. 8. Makroskopický obrázok limonitu (od hematitu sa odlišuje nápadnou hrdzavo-červenou až červenou farbou), (Foto autor).	25
Obr. 9. Makroskopické fotografie medovožltého kalcitu (obrázok naľavo) a kalcitu tvoriaceho klenec (na pravej strane) dokumentuje „pestrosť“ a jedinečnosť foriem nižšieteplotnej modifikácie CaCO ₃ , (Foto autor).	27

Obr. 10. Makroskopická fotografia stĺpovitého aragonitu (aragonit predstavuje vyššieteplotnú modifikáciu CaCO ₃) lokalita Maroko, (Foto autor).	28
Obr. 11. Makroskopický obrázok kryštálického dolomitu (lokalita Jelšava, Slovenská republika), (Foto autor).	29
Obr. 12. Makroskopický obrázok celistvého magnezitu, (Foto autor).	30
Obr. 13. Makroskopická fotografia sádrovca, kryštály sa navzájom prerastajú (do tzv. dvojčatných zrastov), (Foto autor).	31
Obr. 14. Makroskopická fotografia chalkantitu (inak označovanej ako modrá skalica), (Foto autor).	32
Obr. 15a, 15b. Makroskopická fotografia hydroxylapatitu (v ľavo, foto autor) a v pravo je zobrazené štruktúrne usporiadanie atómov hydroxylapatitu (Kolenčík a Šimanský, 2016), model vnútornej štruktúry je vytvorený v programe VESTA podľa Momma a Izumi (2011).	33
Obr. 16. Makroskopická fotografia svetlej sfudy - muskovitu, (Foto autor).	36
Obr. 17a, 17b. V ľavo je makroskopická fotografia ílového minerálu – kaolinitu (Foto autor) a v pravo je zobrazený model usporiadania atómov v štruktúre (Šimanský a Kolenčík, 2016), vytvorené pomocou programu VESTA (Momma a Izumi, 2011).	37
Obr. 18. Makroskopická fotografia draselného živca - ortoklasu, (Foto autor).	38
Obr. 19. Schematický zobrazený cyklus vývoja magmatických, sedimentárnych a metamorfných hornín (Hovorka, 1999).	41
Obr. 20a. Makroskopická fotografia horniny - granitu pochádzajúceho z oblasti Liberca (Česká republika), po ktorom dostal pomenovanie liberecká žula (granit) (Foto autor).	47
Obr. 21. Makroskopická fotografia horniny rylitu z Hliníka nad Hronom (Slovenská republika) (Foto autor).	47
Obr. 22. Makroskopická fotografia horniny - piesku s dominantou zložkou kremeňa (SiO ₂) (Foto autor).	51
Obr. 23a. Makroskopická fotografia horniny – pieskovca (Foto autor)., Obr. 23b. Makroskopická fotografia horniny – pieskovca (Foto autor).	52
Obr. 24. Makroskopická fotografia horniny – spraše (Foto autor).	53
Obr. 25. Makroskopická fotografia horniny – hlíny (Foto autor).	53
Obr. 26. Makroskopické fotografie hornín – vápencov, 26a. sivý vápencie, 26b. ružový vápencie, 26c a 26d sú organogénne vápencie, (Foto autor).	55
Obr. 27a. Najkvalitnejší travertín v Slovenskej republike z okolia Levíc označovaný ako „levický zlatý ónyx“ (Foto autor)., Obr. 27b. Porézny travertín so zvyškami rastlinných stielok (Foto autor).	56
Obr. 28. Geologická mapa Slovenskej republiky (Biely et al., 1996b)	60
Obr. 29. Geomorfologické členenie Slovenskej republiky (Mazur a Lukniš, 1978).	61
Obr. 30. Rôzny typy vrásových štruktúr slúžiace ako „modelový príklad“ príkrovovej stavbe Západných Karpát (vrásové príkrovy) (Slovík a Libant, 1997).	65
Obr. 31. Vznik zlomu pri postupne narastajúcom jednosmerne orientovanom tlaku vidíme pokles vrstiev resp. „oddeľovanie“ jednotlivých vrstiev vo vertikálnom smere (na vertikálnej ploche) (Slovík a Libant, 1997).	67
Obr. 32. Pôdny zápisník (prvá strana) (Hanes et al., 1995).	71
Obr. 33. Pôdny zápisník (druhá strana) (Hanes et al., 1995).	72
Obr. 34. Čiastkový monitorovací systém – Pôda (VUPOP, 2005).	74
Obr. 35. Trojuholníkový klasifikačný grafikon (MKSP, 2014).	85
Obr. 36. Pórovitosť v pôdnych profiloch černoze a) minimalizácia b) konvenčné obrábanie (Šimanský et al., 2016).	101
Obr. 37. Pórovitosť v pôdnych profiloch čierníc a) minimalizácia b) konvenčné obrábanie (Šimanský et al., 2016).	102
Obr. 38. Dynamiky zmien hodnôt sumy výmenných bázičných kationov počas roku 2010 (Šimanský, 2014).	124
Obr. 39. Dynamiky zmien hodnôt celkovej sorpčnej kapacity počas roku 2010 (Šimanský, 2014).	124
Obr. 40. Dynamiky zmien hodnôt sorpcie organickej hmoty pôdy počas roku 2010 (Šimanský, 2014).	125
Obr. 41. Potenciometrické titračné krivky – Akp – horizont (Chlpík, 2007).	126
Obr. 42. Potenciometrické titračné krivky – Am – horizont (Chlpík, 2007).	127
Obr. 43. Potenciometrické titračné krivky – Cc – horizont (Chlpík, 2007).	127

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1. Mineralogická charakteristika síry (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	18
Tabuľka 2. Mineralogická charakteristika pyritu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	19
Tabuľka 3. Mineralogická charakteristika galenitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	20
Tabuľka 4. Mineralogická charakteristika halitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	21
Tabuľka 5. Najčastejšie sa vyskytujúce minerály patriace do skupiny oxidov a hydroxidov (Dávidová, 1999).	22
Tabuľka 6. Mineralogická charakteristika kremeňa (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	23
Tabuľka 7. Mineralogická charakteristika hematitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	24
Tabuľka 8. Mineralogická charakteristika limonitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	25

Tabuľka 9. Mineralogická charakteristika nitritu (inak označovaný aj ako liadok draselný) (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	26
Tabuľka 10. Mineralogická charakteristika nitrátu (v staršej literatúre uvádzaný ako čilský liadok) (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	26
Tabuľka 11. Mineralogická charakteristika kalcitu (Klein a Dutrow, 2007).	27
Tabuľka 12. Mineralogická charakteristika aragonitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	28
Tabuľka 13. Mineralogická charakteristika dolomitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	29
Tabuľka 14. Mineralogická charakteristika magnezitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	30
Tabuľka 15. Mineralogická charakteristika sádrovca (Klein a Dutrow, 2007).	31
Tabuľka 16. Mineralogická charakteristika chalkantitu (modrej skalice) (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	32
Tabuľka 17. Mineralogická charakteristika apatitu (Klein a Dutrow, 2007).	33
Tabuľka 18. Podskupiny minerálov - kremičitanov (silikátov) aj s ich typickým chemickým zložením (Dávidová, 1999).	35
Tabuľka 19. Mineralogická charakteristika muskovitu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	36
Tabuľka 20. Mineralogická charakteristika kaolinitu (ilový minerál) (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	37
Tabuľka 21. Mineralogická charakteristika ortoklasu (Dávidová, 1999; Klein a Dutrow, 2007).	38
Tabuľka 22. Prehľad vyvretých hornín (Horovka, 1999).	45
Tabuľka 23. Petrografická charakteristika granitu (žula) (Horovka, 1999; Huraiová a Ondrejka, 2013).	47
Tabuľka 24. Petrografická charakteristika ryolitu (v staršej literatúre označovaný ako liparit) (Horovka, 1999; Huraiová a Ondrejka, 2013).	47
Tabuľka 25. Typy nespevnených úlomkovitých (klastických) hornín (Horovka, 1999).	50
Tabuľka 26. Petrografická charakteristika piesku (Krist a Krivý, 1985; Horovka, 1999).	51
Tabuľka 27. Petrografická charakteristika pieskovca (Krist a Krivý, 1985; Horovka, 1999).	52
Tabuľka 28. Petrografická charakteristika spraše (Krist a Krivý, 1985; Horovka, 1999).	53
Tabuľka 29. Petrografická charakteristika hlíny (Krist a Krivý, 1985; Horovka, 1999).	53
Tabuľka 30. Petrografická charakteristika vápenca (Krist a Krivý, 1985; Horovka, 1999).	54
Tabuľka 31. Petrografická charakteristika travertínu (Krist a Krivý, 1985; Horovka, 1999).	56
Tabuľka 32. Zjednodušené členenie slovenskej časti Západných Karpát (Hók et al., 2001).	58
Tabuľka 33. Vysvetlivky k mape 1 : 500 000 (Biely et al., 1996b).	62
Tabuľka 34. Zjednodušená stratifická tabuľka (Hók et al., 2001).	64
Tabuľka 35. Oblasť, charakteristika a účel monitoringu ČMS- Pôda (VUPOP, 2005).	75
Tabuľka 36. Kritéria pre stanovenie základnej dávky dusíka na jeseň podľa chemických rozborov pôdy do hĺbky 0,3 m (Michalík et al., 1986).	78
Tabuľka 37. Kritéria pre stanovenie dávky dusíka pre regeneračné hnojenie podľa výsledkov chemických rozborov pôdy do hĺbky 0,3 m (Michalík et al., 1986).	78
Tabuľka 38. Kritéria hodnotenia stavu N výživy pre ozimnú pšenicu (Michalík et al., 1986).	79
Tabuľka 39. Časový interval sedimentácie a nasávania pre jednotlivé frakcie častíc pri teplote 20 °C (Hrivňáková et al., 2011).	82
Tabuľka 40. Časový interval sedimentácie častíc na sedimentačnej dráhe 100 mm, častíc s rôznou mernou hmotnosťou (pri teplote 20 °C) (Hrivňáková et al., 2011).	82
Tabuľka 41. Časový interval sedimentácie pri rôznych teplotách (Hrivňáková et al., 2011).	82
Tabuľka 42. Označovanie jednotlivých frakcií podľa STN ON 736518.	84
Tabuľka 43. Nováková klasifikačná stupnica (Zaujec et al., 2009).	84
Tabuľka 44. Pôdne druhy – podľa textúrneho trojuholníka (MKSP, 2014).	85
Tabuľka 45. Konkrétne výsledky zrnitosti pôd v závislosti od pôdneho typu získané katedrou pedológie a geológie (Šimanský et al., 2009).	86
Tabuľka 46. Korelačné vzťahy medzi zrnitostnými frakciami a fyzikálnymi vlastnosťami skúmaných hnedozemí a černozemí v Arboréte Mlyňany (Polláková et al., 2016).	86
Tabuľka 47. Množstvo ílu a piesku na vyľahčenie pôdy do hĺbky 0,2 m (Bedna, 2009).	88
Tabuľka 48. Usporiadanie pôdnej štruktúry (Čurlík a Šurina, 1998).	90
Tabuľka 49. Hodnotenie pôdnej štruktúry (Hanes et al., 1995).	92
Tabuľka 50. Klasifikácia pôd podľa pórovitosti (Kosil, 1978).	96
Tabuľka 51. Hodnotenie štruktúrneho stavu humusového horizontu (Kutílek, 1978).	96
Tabuľka 52. Zraniteľnosť podorníčia a spodiny kompakciou pomocou výpočtu zrnitosti a packing density (Novák a Válla, 2002).	97
Tabuľka 53. Kritické hodnoty fyzikálnych vlastností pôd identifikujúce silné zhutnenie horizontov v pôdnom profile (Fulajtár, 2006).	99
Tabuľka 54. Základné fyzikálne vlastnosti čiernic – lokalita Dolná Streda (spracované KPG, SPU Nitra).	100

Tabuľka 55. Zastúpenie pôdných pórov a hydrofyzikálnych vlastností pôd (Šimanský et al., 2016).	101
Tabuľka 56. Vyhodnotenie parametrov pôdnej štruktúry (Šimanský, 2015).	102
Tabuľka 57. Hodnotenie výsledkov (Hanes et al., 1995).	105
Tabuľka 58. Kritériá pre hodnotenie humusových látok a kvality humusu (Sotáková, 1982; Hanes et al., 1995).	111
Tabuľka 59. Vypočítané hodnoty labilnosti organického uhlíka (LI), indexy veľkosti zdroja uhlíka (CPI) a indexy hospodárenia s organickým uhlíkom (CMI) v ekologickej a integrovanej sústave hospodárenia (Szombathová, 2010a).	112
Tabuľka 60. Parametre pôdnej organickej hmoty a kvality humusu v závislosti od pôdneho typu, spôsobu využívania pôdy a hospodárenia na pôde.	113
Tabuľka 61. Obsah a kvalita pôdnej organickej hmoty v závislosti od pôdneho typu, druhu a porastu.	113
Tabuľka 62. Normatívy organických látok na ornej pôde (Vaněk et al., 2013).	116
Tabuľka 63. Hodnotenie výsledkov hydrolytickej kyslosti (Hanes et al., 1995; Hanes, 1999; Hanes a Poláček, 2002).	118
Tabuľka 64. Hodnotenie výsledkov kationovej sorpčnej kapacity (Hanes et al., 1995; Hanes, 1999; Hanes a Poláček, 2002).	120
Tabuľka 65. Hodnotenie výsledkov sorpčnej nasýtenosti (Hanes et al., 1995).	121
Tabuľka 66. Vybrané chemické parametre pôdných profilov (Polláková et al., 2015).	125
Tabuľka 67. Parametre nábojovej charakteristiky černozeme kultizemnej variety karbonátovej (ČMac) - lokalita Maňa (Chlpík, 2007).	126
Tabuľka 68. Hodnotenie výsledkov aktívnej a výmennej pôdnej reakcie (Hanes et al., 1995).	131
Tabuľka 69. Hodnotenie výsledkov obsahu uhličitanov (Hanes et al., 1995).	133
Tabuľka 70. Hodnoty aktívnej a výmennej pôdnej reakcie a obsah uhličitanov vo vybraných diagnostických horizontoch vybraných pôdných typov.	134
Tabuľka 71. Potreba vápnenia ročne v $t \cdot ha^{-1}$ CaO (orná pôda) (Vaněk et al., 2013).	135

Obsah

1	Identifikácia minerálov, charakterizácia ich fyzikálnych, fyzikálno-optických, chemických vlastností a zaradovanie minerálov do mineralogického systému ...	12
1.1	Princíp metódy určovania minerálov	12
1.2	Vizuálne stanovenie tvaru, fyzikálnych a fyzikálno-optických vlastností	13
1.2.1	Pozorovanie tvaru minerálu alebo morfológie	13
1.2.2	Určenie kryštalografickej sústavy	13
1.2.3	Lesk minerálu	13
1.2.4	Priehľadnosť minerálov	14
1.2.5	Farba minerálu	14
1.2.6	Farba vrypu	15
1.2.7	Stanovenie tvrdosti	15
1.2.8	Stanovenie a zhodnotenie súdržnosti, štiepateľnosti, lomu a odlučnosti minerálov ..	16
1.3	Stanovenie chemických vlastností	17
1.4	Systematická mineralógia	17
1.4.1	Mineralogický systém	18
1.5	Z výskumu katedry	39
2	Identifikácia hornín, sledovanie ich štruktúrnych a textúrnych znakov a zaradovanie hornín do systému podľa ich vzniku	40
2.1	Geologický cyklus hornín	40
2.2	Princíp určovania hornín	41
2.2.1	Určenie obsahu jednotlivých (horninotvorných) minerálov v hornine	41
2.2.2	Rozdelenie horninotvorných minerálov	42
2.2.3	Hodnotenie vonkajších znakov jednotlivých minerálov v horninách	42
2.2.4	Klasifikácia horninotvorných minerálov podľa genézy (genesis - vznik)	42
2.2.5	Tvar minerálov v horninách	43
2.2.6	Zrnitostné kategórie minerálov v horninách	43
2.3	Vyveté horniny	44
2.3.1	Najtypickejšie textúry vyvetých hornín	46
2.3.2	Štruktúry vyvetých hornín	46
2.3.3	Systematická petrológia vyvetých hornín	46
2.4	Usadené (sedimentárne) horniny	48
2.4.1	Diagenéza	48
2.4.2	Textúry a štruktúry sedimentárnych (usadených) hornín	48
2.4.3	Zrnitostné kategórie úlomkov sedimentárnych hornín	49
2.5	Systematická petrológia sedimentárnych hornín	49
2.5.1	Úlomkovité (klastické) horniny	50
2.6	Biogénne a chemogénne horniny	54

2.6.1	Vápence a dolomity	54
2.6.2	Evapority	57
2.7	Metamorfované (premenené/ rekryštalizované) horniny	57
3	Geologická stavba Slovenska	57
3.1	Vymedzenie slovenskej časti Západných Karpát v rámci Európy	57
3.2	Princíp určovania geologických jednotiek Západných Karpát z geologickej mapy (mierka 1 : 500 000)	59
3.3	Vonkajšie Západné Karpaty	65
3.3.1	Čelná priehlbina	65
3.3.2	Flyšové pásmo	65
3.3.3	Bradlové pásmo	66
3.4	Vnútorne Západné Karpaty	66
3.4.1	Pásmo jadrových pohorí	66
3.4.2	Veporské pásmo	66
3.4.3	Gemerské pásmo	67
3.4.4	Neogénne sedimenty	67
3.4.5	Neogénne a kvartérne vulkanity	68
3.4.6	Kvartér Západných Karpát	68
4	Mapovanie a sledovanie pôdných vlastností	69
4.1	Terénny prieskum pôd	69
4.1.1	Prípravné práce	69
4.1.2	Rekognoskácia terénu a vytýčenie sondážnej siete	70
4.1.3	Kopanie sond, opis stanovišťa sondy a pôdneho profilu	70
4.1.4	Odber pôdných vzoriek a monolitov	70
4.1.5	Terénne zhodnotenie vyčlenených pôdných kategórií na záujmovom území a zostavenie pôdnej mapy	73
4.2	Monitoring pôd SR (ČMS – Pôda)	74
4.3	Agrochemické skúšanie pôd	75
4.4	Užitočné výpočty pre prax	76
5	Zrnitostné zloženie pôdy	79
5.1	Stanovenie zrnitosti v teréne	80
5.2	Stanovenie zrnitosti v laboratórnych podmienkach	80
5.2.1	Príprava jemnozeme	80
5.2.2	Príprava pôdnej suspenzie - dispergácia zeminy	81
5.2.3	Stanovenie zrnitostného zloženia pipetovacou metódou	82
5.2.4	Vyhodnotenie získaných výsledkov zrnitostného zloženia	84
5.3	Z výskumu katedry	86
5.4	Užitočné výpočty pre prax	87

6	Fyzikálne vlastnosti pôd	88
6.1	Pôdna štruktúra	89
6.1.1	Vyhodnocovanie štruktúrneho stavu pôd	89
6.2	Merná hmotnosť	94
6.2.1	Stanovenie mernej hmotnosti pôdy	94
6.3	Objemová hmotnosť	94
6.4	Pórovitosť	95
6.5	Packing density	96
6.6	Vlhkosť pôdy a jej hodnotenie	97
6.7	Výpočty ostatných (vybraných) funkčných fyzikálnych vlastností	99
6.8	Komplexné posúdenie výsledkov fyzikálnych vlastností pôd	99
6.9	Z výskumu katedry	99
7	Organický podiel pôdy	102
7.1	Organická hmota pôdy	102
7.2	Kvantitatívne ukazovatele organickej hmoty pôdy	104
7.2.1	Stanovenie uhlíka za sucha	104
7.2.2	Stanovenie uhlíka za mokra	104
7.3	Kvalitatívne ukazovatele humusu v pôde	108
7.3.1	Stanovenie skupinového zloženia humusových látok skrátenou metódou	108
7.3.2	Stanovenie frakčného zloženia humusových látok	109
7.4	Modernejšie prístupy hodnotenia obsahu a kvality organickej hmoty v pôde	110
7.5	Z výskumu katedry	112
7.6	Užitočné výpočty pre prax	113
8	Sorpčná schopnosť pôd	117
8.1	Hydrolytická kyslosť (H)	117
8.1.1	Stanovenie hydrolytickej kyslosti – Kappenovou metódou	117
8.2	Obsah výmenných bázičských katiónov (S)	118
8.2.1	Stanovenie sumy výmenných bázičských katiónov - Kappenovou metódou	118
8.2.2	Stanovenie sumy výmenných bázičských katiónov v alkalických pôdach - Pfefferovou metódou	119
8.3	Celková (katiónová) sorpčná kapacita (T)	120
8.3.1	Výpočet katiónovej sorpčnej kapacity	120
8.3.2	Stanovenie katiónovej sorpčnej kapacity v uhlíčitanových pôdach podľa Pfeffera	120
8.3.3	Stanovenie sorpčnej kapacity organického podielu pôdy	121
8.4	Stupeň nasýtenia sorpčnej kapacity bázičskými katiónmi (V)	121
8.5	Nábojová charakteristika pôd	122
8.5.1	Teória ZPC (zero point of charge)	122
8.6	Z výskumu katedry	124

8.7	Užitočné výpočty pre prax	128
9	Pôdna reakcia a obsah uhličitanov v pôde	129
9.1	Pôdna reakcia.....	129
9.1.1	Formy pôdnej reakcie	129
9.1.2	Metódy stanovenia pôdnej reakcie	130
9.2	Obsah uhličitanov v pôde	131
9.3	Metódy zisťovania obsahu uhličitanov v pôde	131
9.3.1	Orientačné stanovenie uhličitanov v pôde.....	132
9.3.2	Kvantitatívne stanovenie uhličitanov objemovou metódou	132
9.4	Z výskumu katedry	133
9.5	Užitočné výpočty pre prax	134
10	Použitá literatúra.....	136

ÚVOD

Študijná pomôcka „Návody na cvičenia z pôdoznalectva“ boli primárne zostavené s cieľom poskytnúť študentom, ale i ostatnej verejnosti informačný zdroj, ktorý by nie len naplňal potreby študentov na prípravu počas semestra, ale poskytol aj rozširujúce informácie využiteľné priamo v poľnohospodárskej praxi. Publikácia tohto typu tj. „Návody na cvičenia“ v rámci disciplíny Pedológia so základmi geológie v takejto forme a rozsahu nebola realizovaná už viac ako desať rokov. Za toto obdobie sa nahromadilo značné množstvo informácií, ktoré boli spracované a následne poskytnuté k štúdiu. Návody na cvičenia z pôdoznalectva sú určené študentom Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, ale aj všetkým, ktorí sa zaoberajú pôdoznalectvom a príbuznými odbormi.

Cieľom týchto učebných textov je oboznámiť študentov s elementárnymi pojmami, priblížiť im základné metodiky stanovenia pôdných parametrov s následnou interpretáciou výsledkov a najmä využiteľnosťou v praxi. Značná časť učebných textov je venovaná problematike praktickej geologickej časti, čo doposiaľ nebolo v rámci SPU realizované. V neposlednom rade je pozornosť upriamená na získané výstupy, ktorými sa katedra pedológie a geológie FAPZ, SPU Nitra môže právom pýšiť. Tie rozhodne budú nápomocné ako „vzor“ pri písaní budúcich bakalárskych, či diplomových prác na katedre. Taktiež na množstve príkladov uvedených v skripte môžu študenti lepšie pochopiť súvislosti a prepojenosť aj s inými odbormi (výživa rastlín, pestovateľské technológie a iné). Do skriptu sú zakomponované aj užitočné výpočty, ktoré poskytujú návod na úpravu pôdných vlastností, čo iste ocenia nielen študenti, resp. možno opäť práve aj oni ak budú v praxi, pretože budú vedieť na koho sa obrátiť alebo kde tieto informácie vyhľadať.

Pôda je zložitý systém, v ktorom prebieha množstvo procesov s vnútornou autoreguláciou a s vysokou citlivosťou na okolité prostredie. Je považovaná za základ celej biosféry a za najdôležitejšie miesto, v ktorom zohráva mineralizácia a humifikácia organických látok veľmi dôležitú úlohu. Je dôležitým stanovišťom pre rast a vývoj rastlín, ktoré sú základným zdrojom výživy živočíchov a ľudstva. Vývoj života na Zemi podmieňuje práve pôda a preto logickými krokmi je jej ochrana. Stav v akom sa pôda nachádza je vizitkou kultúrnosti a vyspelosti každého národa. Naša úcta k pôde je vlastne meradlom úcty k nám samotným.

Táto publikácia bola realizovaná v rámci Projektu KEGA č. 014SPU-4/2016 s názvom „Modernizácia výučby Pôdoznalectva na SPU – Nitra“. Z tohto dôvodu si autori dovoľujú agentúre KEGA poďakovať. Úprimná vďaka patrí zároveň oponentom, ktorí sa výrazným spôsobom podieľali na skvalitnení predloženej učebnej pomôcky.

Autori

Autori:

Vladimír Šimanský a kol.

Názov:

Návody na cvičenia z pôdoznalectva

Vydavateľ: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2017

Náklad: 100 ks

AH – VH: 10,32 – 10,53

Neprešlo redakčnou úpravou vo Vydavateľstve SPU.

ISBN 978-80-552-1643-0